

Rozhovor s docentem Jaroslavem Bernasem

24.9.2024 - | Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Nejllepší by bylo, kdyby snižování spotřeby přišlo do módy

Jihočeská univerzita se již podruhé zapojuje do Evropského týdne udržitelného rozvoje. Co si pod pojmem udržitelnost představit a čím mohou přispět studenti i zaměstnanci JU, to jsou otázky pro docenta Jaroslava Bernase z Fakulty zemědělské a technologické.

Jak chápete pojem udržitelný rozvoj? Není to už spíš marketingové heslo?

Máte pravdu, že udržitelnost se dnes používá jako termín prakticky pro cokoliv. Například když si firma instaluje do kanceláře zelenou stěnu z rostlin... Takových příkladů, kdy je tento pojem jenom využitý pro zlepšení image, jsou tisíce. Ale podstata je úplně jiná: Udržitelný rozvoj znamená hledat a nacházet reálnou cestu k zachování objemu zdrojů pro budoucí generace. Předat jim to, s čím hospodaříme teď, a to nejen v původním v objemu, ale i kvalitě. Což je ale v podstatě nemožné, protože globální populace roste. Lidí na naší planetě přibývá a s tím roste spotřeba. To přináší tlak na všechny zdroje přírodního charakteru.

Všichni si ale přejeme, abychom našim dětem nepředali svět v horším stavu, než jaký ho máme nyní. Ideálně aby byl v lepším stavu... Co pro to můžeme udělat jako jednotlivci?

Jako reálnou cestu – a možná tu nejsnazší – vidím ve snižování spotřeby. To je uskutečnitelné. Znamená to denně v běžném životě přemýšlet, jak se obecně chováme ke zdrojům: co jíme, jak bydlíme, jak se oblékáme, čím si děláme radost... V tom všem lze najít kompromis s ohledem na objem spotřeby. Jinými slovy umět sám sebe vědomě omezit. Ale to bohužel zpravidla nechceme nikdo. Patří sem i to, jak přistupujeme k běžnému odpadu. Jestli považujeme za důležité ho třídít, anebo ne. A jak jsme v tomto třídění důslední: od nejmenšího papírku od bonbonu, až po krabici, ve které nám kurýr přivezl domů zboží. Velice kladně se lze dívat na opětovné používání věcí. Ne nadarmo se za pilíře udržitelné spotřeby považují principy: reduce, reuse, recycle. To podle mě shrnuje vše základní.

Dobrá, výzva ke třídění odpadu není ničím novým. A chtěla bych věřit, že se jedná o generační záležitost a že mladí lidé už s tím nemají problém.

Taky doufám, ostatně je to skutečně v zájmu všech. Ideální by bylo, kdyby to přišlo do širší módy – že by lidé začali považovat za moderní mít nízkou spotřebu. Při rozhodování, co a proč si pořídit, by volili například argumenty jako: Nechci to, nepotřebuji to, je to zbytečná věc. Je toho moc, stačí mi, co mám atp.

Denně se setkáváte se studenty. Věříte, že má takové uvažování v reálu šanci?

Snad ano, ale ještě to zřejmě chvíli potrvá. V tom spíš věřím těm přicházejícím generacím. Zdá se mi, že generace současných vysokoškoláků je obecně ještě hodně dotčena konzumem. Což je dané výchovou a dobou, v níž vyrůstali. V mnoha případech

se jim totiž rodiče snažili dopřát všechno, co sami v mládí nemohli mít. Příkladem mohou být i zcela zaplněná parkoviště v kampusu JU i v blízkém okolí – velké množství aut tam patří právě studentům. Zatímco k našemu studentskému životu, což je dekáda zpátky, patřilo jezdit do školy vlakem, MHD či třeba na kole, pro mnohé z nich je vlastní auto samozřejmostí.

Jakou roli v tom hraje vzdělání?

Nemyslím si, že by každý musel být inženýr nebo vysokoškolský profesor, aby chápal, proč usilovat o udržitelnost. Jasně, dostatek informací se hodí, když člověk myslí na to, jak v běžném životě uspořít – například tím, že jednoduše nasadí na vodovodní kohoutek perlátor. Nejenom, že se mu to odrazí na účtu v podobě úspory vody, ale také se to projeví na takzvané vodní stopě, kterou každý po sobě zanecháváme. Od těchto malých kroků se pak snáz přechází k těm velkým. Z mladé generace vyrostou lidi, kteří budou rozhodovat na úrovni firem, velkých podniků, krajů, států i v globálním měřítku. A mohou přinést potřebné změny. Nelze však říci, že by naši studenti byli zapáleně přesvědčeni o smyslu udržitelnosti a podle toho si vybírali obory. Takových studentů bude minimum. Dnes studenti studují z jiných důvodů – mimo jiné chtějí vyšší stupeň vzdělání, který jim ve finále může skrze vyšší mzdu umožnit snazší přístup ke zdrojům, čímž se opět vracíme ke spotřebě. Z tohoto pohledu bych nehledal hlavní cestu ke změně jen skrze vzdělání. V současné době společnost čelí různým výzvám a udržitelnost rozhodně není prioritou.

Proč vkládáte tolik naděje do generační obměny?

Předchozí generace vyrůstaly v nedostatku, proto je logické, že pro ně potraviny i jiné věci měly velkou hodnotu. Hodně toho nebylo k sehnání, takže o to víc se pak doma hromadilo, což v některých domácnostech přetrvává dosud a odráží se to v chování následujících generací. Vůbec se tomu nedivím a nechci to nespravedlivě odsuzovat, protože naši rodiče nebo prarodiče žili v úplně jiných podmínkách než my. Měli z věcí radost a víc si jich vážili. Jsem ale rád, že současný vývoj přinesl trend minimalismu, což je podle mě skvělá věc. Líbí se mi, jak se projevuje v bydlení, kde člověka neobklopují zbytečné věci. Opět je to cesta, jak z dílčích krůčků přecházet v uvažování k těm velkým krokům. Učit se skromnosti a racionalitě, oprostít se od nepotřebného. To vše je běh na dlouhou trať. Vždyť jak dlouho trvalo jen to, aby se lidé naučili základní třídění odpadu na plast, papír a sklo? Možná třicet let – a pořád v tom máme rezervy.

Čím ke změně myšlení můžete přispět na univerzitě?

V rámci svého profesního zaměření rozvíjím koncept LCA (Life Cycle Assessment), který vznikl z myšlenky nazvané Life Cycle Thinking, což je smýšlení o životním cyklu a jedná se o přístup stvořený právě k řešení otázek udržitelnosti. Jedním z prioritních cílů je právě zautomatizovat myšlení, které se týká každodenního rozhodování ve smyslu: Odkud produkt pochází? Jak byl vyroben? Z čeho byl vyroben? Jaké okolnosti doprovází jeho

vznik? Potřebuji to? Potřebuji toho tolik? atp. Většina mých studentů je z oboru Agroekologie, který sdružuje ekologii a zemědělství, a věnuje se možnostem udržitelného hospodaření a dopadům rostlinné i živočišné výroby na životní prostředí. Je to mimo jiné o tom, jak vést zemědělství cestou, která je všestranně šetrnější k životnímu prostředí. Takový obor je i o hledání kompromisů, jak snížit vstupy, a přitom vytvořit kvalitnější produkty. Je zapotřebí to vybalancovat.

Snad už se ale leccos povedlo napravit...

To ano, byť stále sklízíme důsledky té zásadní historické křivdy, kdy lidé přišli o půdu, na níž jejich předci s úctou hospodařili. Toto násilné zpřetrhání vazeb mimo jiné zavinilo, že dosud v naší krajině převažují velké monokultury. Existují různé iniciativy, jež vybízejí k tvorbě remízků, stromořadí, zelených pásů atd., které jsou prospěšné z mnoha důvodů. Daří se to jen pomalu, ale za každý úspěch jsme vděční. Hodně k tomu tíhnou alternativní systémy hospodaření jako ekologický, biodynamický a podobně. Za skvělý trend lze považovat takzvané regenerativní zemědělství. Opravdu významně napomáhá udržitelnosti, protože je mimo jiné postaveno na autoregulačních schopnostech vytvářet zdravý a odolný systém a na snaze zabránit obecné degradaci intenzivním mechanickým

obděláváním půdy, používáním pesticidních látek, či syntetických hnojiv. Což je přístup, který zásadně souvisí s nižší spotřebou zdrojů.

Zkoumáte něco na toto téma na vašem pracovišti?

Výstupů svazujících zemědělství a environmentální otázky máme celou řadu. Jako katedra Agroekosystémů se věnujeme řadě oblastí – od půdní mikrobiologie či hnojivových preparátů až po komplexní environmentální dopady zemědělství. Jako jeden z čerstvých příkladů lze uvést studie na ozimé pšenici, tedy naší běžné a velmi rozšířené plodině. Hodnotíme, jak reaguje na určité dávky živin v podobě různých agrochemikálií v různých podmínkách, či na celkovou intenzitu pěstování. Cílem je vybalancovat vstupy a výstupy tak, aby systém spotřebovával co nejmenší množství zdrojů s co nejlepším výsledkem. Můžeme zde hovořit o jakémisi ekodesignu. Když pak zemědělcům vysvětlíme, že budou mít dobré výnosy, zároveň ušetří a přispějí k nižší spotřebě zdrojů, bude je náš výzkum doufejme více zajímat. Existují samozřejmě výrazně šetrné přístupy pěstování, které jsou ale výnosově slabé. Víme, že je ani nemá smysl významněji zkoumat a propagovat, protože zemědělci do toho z pochopitelných důvodů nepůjdou. Nebudou nic zásadně měnit na úkor ekonomiky, což je vcelku pochopitelné. Je to ale samozřejmě složitější téma.

Jak k udržitelnosti přispívá Jihočeská univerzita?

Má k tomu spoustu příležitostí, a to nejen při stavbě nových budov či při jejich rekonstrukci. Ovšem kampus JU je obrovský, proto je velmi náročný na spotřebu energií, vody a obecně materiálů. Prostor pro zlepšení je vždy, ale je potřeba říct, že myslet na udržitelnost je také otázkou peněz. Univerzita plánuje realizaci velkého investičního

projektu zaměřeného na proměnu kampusu s ohledem na udržitelnost, lepší hospodaření s dešťovou vodou a podobně. Řekněme, že v tomto směru dělá JU vše, co může, a aktivně se připojuje k různým iniciativám. Např. v rámci projektu Národního plánu obnovy bychom rádi některé parametry spotřeby zdrojů energií převedli do řeči environmentálních stop. Výsledkem takového auditu bude mimo jiné iniciativa, jak současný stav vylepšit. Nejen že je to v současné době z různých důvodů vyžadováno, ale zároveň je to jedním z odrazových můstků.

Více se dozvíte na přednášce, která proběhne 24. 9. 2024 v 10:00 v budově ZO v učebně U2

<https://www.jcu.cz/cz/univerzita/aktualne/rozhovor-s-docentem-jaroslavem-bernasem>